

2016:3

Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen

Kartläggning initierad av IAF

Till samtliga arbetslöshetskassor

Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen

Kartläggning initierad av IAF

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) har kartlagt arbetslöshetskassornas hantering av uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen.

Arbetslöshetskassorna har fått möjlighet att faktagranska rapporten.

Beslut i detta ärende har fattats av Jan-Olof Dahlgren.

Ansvarig chef har varit Annelie Westman, chef för granskningsenheten.

Rapporten har utarbetats inom IAF av utredarna Jessica Edelbro Laurell, uppdragsledare och Håkan Nordström, granskningsenheten. I arbetet har även utredaren Jonas Eriksson, analysenheten och verksjuristen Carina Karlsson, rättsenheten, deltagit.

I den slutliga beredningen har Annelie Westman deltagit.

Katrineholm den 22 februari 2016

Jan-Olof Dahlgren
Generaldirektör

Jessica Edelbro Laurell
Utredare

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen
Box 210
641 22 Katrineholm
www.iaf.se

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1 Inledning	6
1.1 Syfte.....	6
1.2 Metod och genomförande	6
2 Vad är en uppdragstagare?	7
2.1 Gemensamma bestämmelser för arbetstagare och företagare	7
2.2 Självständiga uppdragstagare	7
2.3 Osjälvständiga uppdragstagare.....	8
2.4 Uppdragstagare enligt praxis	8
2.5 Utredningar om uppdragstagarbegreppet	9
3 Kartläggningen av arbetslöshetskassornas hantering av uppdragstagare .	12
3.1 Antal uppdragstagarärenden	12
3.2 Rutiner för handläggning av uppdragstagarärenden.....	14
3.3 Arbetslöshetskassornas rutinbeskrivningar	14
3.4 Svårigheter i handläggningen.....	14
4 Slutdiskussion	19
5 Källor	22
6 Bilaga	23

Sammanfattning

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) redovisar i denna rapport en kartläggning av omfattningen av uppdragstagarärenden, det vill säga ärenden som gäller självständiga uppdragstagare eller osjälvständiga uppdragstagare, hos arbetslöshetskassorna, samt arbetslöshetskassornas uppfattning om hanteringen av ärenden som gäller uppdragstagare.

Det finns inte någon särskild reglering som gäller uppdragstagare eller någon definition av begreppet i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring (ALF). Arbetslöshetsförsäkringen omfattar arbetstagare och företagare¹. Det väsentligaste kriteriet vid bedömningen av om en uppdragstagare ska definieras som företagare eller som arbetstagare är uppdragstagarens självständighet i förhållande till uppdragsgivaren och dennes verksamhet. I praxis anses den självständiga uppdragstagaren vanligtvis vara företagare och den osjälvständiga uppdragstagaren anses vara anställd².

I oktober 2015 skickade IAF en webbenkät till samtliga arbetslöshetskassor. Den handlade om omfattningen och hanteringen av ärenden som gällde uppdragstagare. Enkätsvaren visade bland annat att:

- Totalt uppskattade arbetslöshetskassorna antalet uppdragstagarärenden till omkring 2 400 under 2015. Det motsvarar omkring 7 uppdragstagarärenden per 1 000 ersättningstagare.
- Åren därefter uppskattade de att det kommer att ske en ökning med 6 – 10 procent per år. År 2019 uppskattade de antalet ärenden till omkring 3 200 stycken.
- Skillnaden mellan arbetslöshetskassorna är stor. Det var 13 arbetslöshetskassor som hade färre än 5 ärenden per 1 000, och 13 som hade mellan 5 och 15 ärenden per 1 000 ersättningstagare. Två arbetslöshetskassor hade ett större antal ärenden: 265 respektive 40 ärenden per 1 000 ersättningstagare.
- Samtliga arbetslöshetskassor uppgav att de hade någon form av rutin för handläggningen av uppdragstagarärenden i form av bland annat egna blanketter för informationshämtning och för att få bättre beslutsunderlag.

Svårigheter i handläggningen av uppdragstagare

De flesta arbetslöshetskassorna ansåg att handläggningen av uppdragstagare var svår. De uppgav bland annat följande:

- Det var svårt att bedöma om en uppdragstagare ska anses vara självständig eller osjälvständig.
- Det var svårt att få in underlag för bedömningen i ärendet på grund av bland annat otydliga anställningsvillkor eller överenskommelser.

¹ 1 § ALF

² IAF:s regelsamling försäkringsbestämmelser avsnitt 8 under övrigt

- Det uppstod svårigheter att handlägga ersättningsökande som anlitat egenanställningsföretag.
- Rättspraxis spretade för uppdrag för liknande förutsättningar och det fanns för få vägledande domar.
- Det skulle vara önskvärt med ett förtydligande av regelverket när det gäller var gränsen mellan självständig och osjälvständig ska dras.

IAF:s slutkommentar

IAF konstaterar att det krävs en kvalificerad juridisk bedömning av om en uppdragstagare ska betraktas som arbetstagare eller företagare. Uppdragstagarärendena väntas dessutom öka i omfattning de närmaste åren, vilket ligger i linje med den pågående förändringen på arbetsmarknaden. IAF anser att det i dagläget inte är möjligt att genom lagstiftning undanröja de kvalificerade helhetsbedömningar som arbetslöshetskassorna måste göra i varje enskilt fall. Eftersom varje ärende är unikt krävs en noggrann bedömning av varje omständighet i ärendet.

1 Inledning

En uppdragstagare är en person som åtar sig uppdrag för en eller flera uppdragsgivares räkning. Något anställningsförhållande finns inte och uppdragstagaren har en mer eller mindre självständig ställning gentemot uppdragsgivaren. Inom arbetslöshetsförsäkringen finns inte några särskilda regler för eller någon definition av begreppet uppdragstagare, utan uppdragstagare ska antingen definieras som företagare eller som arbetstagare. Vilket man väljer kan i sin tur få avgörande betydelse för rätten till ersättning vid arbetslöshet³. Det är komplicerat att avgöra om en uppdragstagare ska betraktas som arbetstagare eller företagare, och det kräver en kvalificerad juridisk bedömning.

1.1 Syfte

Syftet med uppdraget om uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen har varit att kartlägga

- omfattningen av ärenden som gäller uppdragstagare hos arbetslöshetskassorna
- arbetslöshetskassornas uppfattning om hanteringen av ärenden som gäller uppdragstagare.

1.2 Metod och genomförande

Uppdraget har genomförts genom att samtliga 28 arbetslöshetskassor har fått möjlighet att svara på en webbenkät om omfattningen och hanteringen av ärenden som gäller uppdragstagare. I samband med enkäten bad IAF också arbetslöshetskassorna att skicka in eventuella rutindokument för handläggningen av uppdragstagarärenden.

Enkäten (se bilaga 1) bestod av fem frågor och skickades ut den 28 september 2015. Den innehöll frågor om arbetslöshetskassorna hade någon uppfattning om hur ärendemängden skulle komma att utvecklas de kommande åren, om de hade några rutiner för handläggningen av uppdragstagare samt om de såg några svårigheter i handläggningen. Svaren har sedan sammanställts och presenteras i kapitel 2 och 3 i denna rapport.

³ IAF:s regelsamling försäkringsbestämmelser avsnitt 8 under övrigt

2 Vad är en uppdragstagare?

Det finns idag inte någon särskild reglering som gäller uppdragstagare, och inte heller någon definition av begreppet i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring (ALF). ALF omfattar såväl arbetstagare som företagare och för dessa grupper finns det i lagen dels gemensamma bestämmelser, dels särskilda bestämmelser för företagare.⁴ Antingen ska uppdragstagaren definieras som företagare eller som arbetstagare, vilket innebär att reglerna för den ena eller den andra gruppen ska tillämpas på varje enskild sökande. Det väsentligaste kriteriet vid bedömningen är uppdragstagarens självständighet till uppdragsgivaren och dennes verksamhet. I praxis anses den självständiga uppdragstagaren vanligtvis vara företagare och den osjälvständiga uppdragstagaren anses vara anställd⁵.

2.1 Gemensamma bestämmelser för arbetstagare och företagare

Gemensamma bestämmelser för såväl arbetstagare som företagare är

- de grundläggande bestämmelserna om rätten till ersättning,
- ersättningens form i form av grundbelopp och inkomstrelaterad ersättning,
- dagpenningens storlek i form av 80 respektive 70 procent av dagsförtjänsten,
- ersättning för deltidsarbetslösa och dem som haft en bisyssla, samt
- sanktionssystemet.⁶

För företagare gäller särskilda bestämmelser om

- företagares arbetslöshet,
- företagares dagsförtjänst och dagsförtjänsten för så kallade kombinatorer.⁷

2.2 Självständiga uppdragstagare

En självständig uppdragstagare redovisar i allmänhet sina inkomster skattemässigt som inkomst av näringsverksamhet, eller bedriver oftast sin verksamhet i företagsform eller i vart fall redovisas inkomsterna skattemässigt som inkomst av näringsverksamhet.

⁴ 1 § ALF

⁵ IAF:s regelsamling försäkringsbestämmelser avsnitt 8 under övrigt

⁶ Gemensamma bestämmelser: 4-17 a §§ ALF, 19-26 §§ ALF, 38-41 §§ ALF, 43-44 §§ ALF och 45-46 §§ ALF

⁷ Särskilda bestämmelser för företagare: 34-35 a §§ ALF, 37-37 b §§ ALF

Kännetecknen som talar för att uppdragstagaren är självständig, det vill säga ska betraktas som företagare, är att han eller hon

- på eget ansvar och utan kontroll eller arbetsledning från uppdragsgivaren utför de uppdrag han eller hon åtagit sig,
- utför arbetet på en plats han eller hon själv bestämmer, om arbetet är av den arten och det är möjligt,
- kan åta sig uppdrag åt flera uppdragsgivare samtidigt,
- vanligen använder egna maskiner, redskap och råvaror,
- står för samtliga utgifter för arbetets utförande,
- debiterar uppdragsgivaren den totala kostnaden för att utföra uppdraget enligt avtal som har träffats i förväg.⁸

2.3 Osjälvständiga uppdragstagare

En osjälvständig uppdragstagare har en ställning som är jämbördig med en arbetstagare. Kännetecknen som talar för att uppdragstagaren är att anse som osjälvständig, det vill säga ska betraktas som arbetstagare, är att han eller hon

- enbart ställer sin arbetskraft till förfogande,
- endast säljer eller utför en typ av tjänst eller arbete,
- har endast en eller möjligen två uppdragsgivare som han eller hon får sina uppdrag ifrån och därför har blivit beroende av,
- har ett inte enbart tillfälligt förhållande till uppdragsgivaren,
- ersätts för uppdraget efter den tid som har gått åt till exempel per timme, eventuellt med ersättning som bestäms i kollektivavtal,
- utför uppdraget på en plats som uppdragsgivaren bestämmer, där arbetet och tidsåtgången ofta kan kontrolleras av uppdragsgivaren,
- vanligen saknar egen särskild lokal för verksamheten och inte har några anläggningstillgångar eller omfattande inventarier,
- inte har inregistrerat firma, bolag eller dylikt.⁹

2.4 Uppdragstagare enligt praxis

De specifika kriterier som kännetecknar respektive grupp av uppdragstagare förekommer idag sällan renodlat utan sammanfaller ofta. Det har att göra med att arbetstagarnas villkor att utföra arbete har förändrats, till exempel genom att tekniken har gjort det möjligt att utföra arbetet hemma. Det har vidare vuxit fram nya organisationsformer som gör det möjligt för en uppdragstagare att låta en tredje part sköta hans eller hennes administration, samt att utnyttja denna parts F-skattsedel.

Yrkesgrupper och verksamheter som brukar anses vara uppdragstagare är till exempel

⁸ IAF:s regelsamling försäkringsbestämmelser avsnitt 8 under övrigt

⁹ Ibid.

- tolk
- journalist
- konstnärlig verksamhet
- fritidsombud vid försäkringsbolag
- egenanställda, faktureringsföretag.

Uppdragstagare med enskild firma och uppdragstagare med egna maskiner har betraktats som företagare¹⁰ medan uppdragstagare som endast har ställt sin arbetskraft tillförfogande och endast haft enstaka uppdragsgivare har betraktats som arbetstagare¹¹.

2.5 Utredningar om uppdragstagarbegreppet

Uppdragstagarbegreppet har genom åren behandlats i olika utredningar.

I slutbetänkandet av *Utredningen om ersättning vid arbetslöshet och omställning (ARBOM)* (1996)¹² ansåg man att det inte skulle införas något uppdragstagarbegrepp i arbetslöshetsförsäkringen. Utredningen ansåg dock att uppdragsverksamhet lämpar sig att bedriva i företagsform. I vissa fall ansåg utredningen att uppdragstagare borde kunna behålla arbetslöshetsersättningen enligt arbetstagarreglerna.¹³

Av utredningens redogörelse för praxis framgår det att en uppdragstagare med F-skattsedel betraktades som företagare på samma sätt som den som hade fler än två uppdragsgivare. En sökande som hade en eller två uppdragsgivare betraktades däremot som anställd. Utredningen föreslog att detta skulle gälla även i fortsättningen, men föreslog också att den som dittills hade betraktats som företagare i vissa fall nu skulle betraktas som anställd.¹⁴

I förarbetena till det nuvarande regelverket framkom att regeringen hade övervägt om särskilda regler för uppdragstagares rätt till ersättning borde införas. Regeringen kom dock fram till att uppdragstagarbegreppet var så komplext att det inte lämpade sig att reglera i lag utan detta bör vara en fråga för rättstillämpningen. I många fall hade dock uppdragstagare en jämbördig ställning med arbetstagare. Regeringen ville därför betona att tillämpningen borde ske

¹⁰ FÖD 1983:18, Kammarrätten i Stockholms dom 2005-12-27 i mål nr 5816-04, Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 i mål nr 3054-14, Förvaltningsrätten i Stockholms dom 2014-06-03 i mål nr 25228-13 och 31305-13

¹¹ Kammarrätten i Jönköpings dom 2005-06-08 i mål nr 3020-04, Kammarrättens i Stockholms dom 2007-01-09 i mål nr 3944-05, Kammarrätten i Göteborgs dom 2008-12-19 i mål nr 1417-06, Kammarrätten i Göteborgs dom 2010-05-11 i mål nr 3059-09, Kammarrätten i Stockholms dom 2011-12-12 i mål nr 3157-11

¹² SOU 1996:150 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring

¹³ SOU 1996:150, s. 224

¹⁴ SOU 1996:150, s. 226-227

utifrån att det ska vara realistiska möjligheter för en uppdragstagare att få arbetslöshetsersättning vid brist på uppdrag.¹⁵

I *Utredningen om trygghetssystemen för företagare* (2008) ansåg man att det inte var möjligt att göra en generell reglering av exakt i vilka situationer en uppdragstagare skulle anses vara företagare. Utredningen hänvisade till *Utredningen om kraven för F-skatt m.m.* (2008),¹⁶ som hade föreslagit att det skulle föreskrivas i 13 kap. 1 § andra stycket inkomstlagen (1996:1229) att man vid bedömningen av om verksamheten bedrivs självständigt skulle ta särskild hänsyn till graden av beroende till uppdragsgivaren, integration i uppdragsgivarens verksamhet samt vad parterna avtalat.¹⁷

Regeringen tog inte upp utredningens förslag och arbetsmarknadsutskottet noterade att frågan om uppdragstagare krävde en djupare analys.¹⁸

I betänkandet av *Utredningen om uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen* (2011)¹⁹ föreslog utredaren regler för att göra gränsdragningen mellan företagare och arbetstagare tydligare och enklare att förutse. Reglerna utformades dock mot bakgrund av rättspraxis och var inte avsedda att innebära någon egentlig förändring i sak. Bland annat skulle en sökande som hade haft en F-skattsedel alltid betraktas som företagare medan den som inte hade haft en sådan och utfört uppdrag för högst två uppdragsgivare skulle betraktas som anställd. När dessa schablonregler inte kunde användas skulle en samlad bedömning göras där man tog särskild hänsyn till i vilken omfattning den sökande hade varit beroende av uppdragsgivaren.²⁰

Regeringen beslutade 2012 om ett tilläggsdirektiv till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen att utreda ersättningsreglerna för uppdragstagare. Av direktivet framgår att kommittén skulle analysera uppdragstagares ställning i arbetslöshetsförsäkringen och föreslå en reglering som innebar att deras ställning blev tydlig. Om möjligt skulle förslaget innehålla en definition av vem som var att anse som uppdragstagare och vem som var att anse som uppdragsgivare.²¹ Utredningens slutbetänkande *Mer trygghet och bättre försäkring 2015* avfärdade ett införande av schablonregler eftersom man betonade vikten av hänsyn till de varierande omständigheter som omgärdar uppdragstagare. Man ansåg i stället att oklarheter bör hanteras inom ramen för de förslag om ökad likformighet i arbetslöshetsförsäkringen som lades fram i samma utredning. Bland annat

¹⁵ Prop. 1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring, s. 109

¹⁶ SOU 2008:76

¹⁷ SOU 2008:89, s. 84

¹⁸ 2009/10: AU13, s. 13-14

¹⁹ SOU 2011:52

²⁰ SOU:52, s. 63-76

²¹ Dir. 2012:90, s. 7-8

föreslogs att en myndighet ska få utfärda allmänna råd eller lämna tolkningsbesked inom arbetslöshetsförsäkringen.²²

²² SOU 2015:21, s. 964-966

3 Kartläggningen av arbetslöshetskassornas hantering av uppdragstagare

Redovisningen i detta kapitel är baserad på de svar som arbetslöshetskassorna lämnade på den webbenkät som IAF skickade ut i september oktober 2015. Till grund för redovisningen ligger även de kompletterande rutinbeskrivningar som arbetslöshetskassorna skickade in. Enkäten finns i bilaga 1.

3.1 Antal uppdragstagarärenden

Hur stort antal ärenden som arbetslöshetskassorna har som gäller uppdragstagare går inte att söka fram i deras handläggningssystem. I enkäten fick de därför uppskatta antalet ärenden under 2015 samt åren fram till och med 2019. Antalet ärenden ska dock tolkas med försiktighet, eftersom flera arbetslöshetskassor framförde att det var svårt att uppskatta.

Tabell 1 visar att arbetslöshetskassorna uppskattade det totala antalet uppdragstagarärenden under 2015 till omkring 2 400 stycken. Det motsvarar omkring 10 ärenden per 1 000 ersättningstagare. Åren därefter uppskattade de att det kommer att ske en ökning med 6–10 procent per år. År 2019 uppskattade de att antalet ärenden kommer att ha ökat till omkring 3 200 stycken.

Skillnaden mellan arbetslöshetskassorna är dock stor. Det var 13 arbetslöshetskassor som hade färre än 5 ärenden per 1 000, och 13 som hade mellan 5 och 15 ärenden per 1 000. Journalisternas arbetslöshetskassa och Arbetslöshetskassan Alfa hade ett större antal: 265 respektive 40 ärenden per 1 000 ersättningstagare. Arbetslöshetskassan Alfas uppskattade antal ärenden uppgår till mer än 40 procent av samtliga arbetslöshetskassors uppdragstagarärenden.

Tabell 1: Arbetslöshetskassornas antal ärenden om uppdragstagare²³

	Uppskattat antal 2015 (st)	Per 1 000 ersättningstagare (st)
Journalisternas arbetslöshetskassa	300	265
Arbetslöshetskassan Alfa	1 000	40
Svensk handels och arbetsgivarnas arbetslöshetskassa	15	15
Akademikernas erkända arbetslöshetskassa	250	11
Småföretagarnas arbetslöshetskassa	65	9
Handelsanställdas arbetslöshetskassa	150	9
Ledarnas arbetslöshetskassa	30	9
Skogs- och Lantbrukstjänstemännens arbetslöshetskassa	1	9
Lärarnas arbetslöshetskassa	35	8
Arbetslöshetskassan Vision	35	7
Sveriges arbetares arbetslöshetskassa	5	6
STs arbetslöshetskassa	15	6
GS arbetslöshetskassa	30	6
Unionens arbetslöshetskassa	208	5
Kommunalarbetarnas arbetslöshetskassa	200	5
Fastighetsanställdas arbetslöshetskassa	20	4
Finans- och försäkringsbranschens arbetslöshetskassa	5	3
Elektrikernas arbetslöshetskassa	2	2
Säljarnas arbetslöshetskassa	1	2
Transportarbetarnas arbetslöshetskassa	15	2
Arbetslöshetskassan för service och kommunikation	10	1
Byggnadsarbetarnas arbetslöshetskassa	15	1
Pappersindustriarbetarnas arbetslöshetskassa	1	1
IF Metalls arbetslöshetskassa	20	1
Hotell- och restauranganställdas arbetslöshetskassa	4	0
Hamnarbetarnas arbetslöshetskassa	0	0
Livsmedelarbetarnas arbetslöshetskassa	0	0
Sveriges Entreprenörers arbetslöshetskassa	0	0
Summa/Genomsnitt	2 432	10

²³ Antal uppdragstagarärenden per 1000 ersättningstagare är beräknat från uppgifter om antal ersättningstagare 2015 i IAF:s statistikdatabas.

3.2 Rutiner för handläggning av uppdragstagarärenden

På frågan om de hade någon rutin för handläggningen av uppdragstagare svarade samtliga arbetslöshetskassor att de hade någon form av rutin.

Tabell 2: Arbetslöshetskassornas rutiner för handläggning av uppdragstagare

Rutin för handläggning av uppdragstagare	Antal
IAF:s regelsamling	27
SO:s rekommendationer	27
Egen	6
Nej	0
Annat	5

Anmärkning: Flera svarsalternativ var möjliga för arbetslöshetskassorna.

Av de 5 arbetslöshetskassor som svarade *annat* var det 2 som använde sig av egna blanketter för att underlätta informationshämtning och få bättre beslutsunderlag. En av dessa hade dessutom en blankett specifikt för tolkar som var en uppdragstagargrupp inom den arbetslöshetskassans verksamhetsområde. Det var 2 arbetslöshetskassor som uppgav att de hade rutiner när det gällde rättspraxis för uppdragstagare, och 1 arbetslöshetskassa svarade att de inte använde sig av skriftliga rutiner utan diskuterade uppdragstagarärenden i grupp.

3.3 Arbetslöshetskassornas rutinbeskrivningar

Samtliga 28 arbetslöshetskassor uppgav att de hade någon rutin för handläggningen av uppdragstagare. Av dessa var det 11 som lämnade in rutinbeskrivningar till IAF. Av rutinbeskrivningarna framgick exempelvis att flera av dem hade rutiner för att kunna göra en samlad bedömning av om en medlem skulle betraktas som en självständig eller osjälvständig uppdragstagare. Det handlade bland annat om uppgifter om medlemmarna hade egen firma, vem som betalade skatt eller sociala avgifter, hur många uppdrag de hade utfört och vilka uppdragsgivare de utfört uppdrag åt, vem som stått för utgifterna för arbetets utförande och vem som kontrollerat att arbetet blir utfört, samt när och hur de kommande uppdragen skulle komma att utföras. Vidare var det flera arbetslöshetskassor som utredde om medlemmarna använde ett faktureringsbolag. Ett par arbetslöshetskassor hade dessutom rutiner för branschspecifika områden, till exempel medlemmar som arbetade som tolkar eller musiker.

3.4 Svårigheter i handläggningen

I enkäten fick arbetslöshetskassorna svara på om de ansåg att handläggningen av uppdragstagare var svår och vilka svårigheter de i så fall upplevde. Det var 21 arbetslöshetskassor som svarade att de ansåg att handläggningen av uppdragstagare var svår, medan 7 svarade att handläggningen inte var svår. Av de sistnämnda fanns det både arbetslöshetskassor med enstaka ärenden per år och arbetslöshetskassor med flera ärenden per år. Det var en spridning i svaren från 0 till 250 ärenden.

Arbetslöshetskassorna angav flera olika anledningar till varför handläggningen av uppdragstagare var svår. Här presenteras de huvudsakliga anledningarna.

3.4.1 Svårt att få in underlag

Några arbetslöshetskassor uppgav att det kan vara svårt att få in underlag för att göra bedömningen i ärendet. De uppgav att det bland annat berodde på otydliga anställningsvillkor eller överenskommelser. En arbetslöshetskassa sa till exempel att onödigt många medlemmar därför måste utredas för att först fastställa att de inte bedriver egen verksamhet, och därefter fastställa omfattning på uppdraget.

En annan arbetslöshetskassa sa bland annat att det var svårt att få styrkta uppgifter eftersom det oftast endast är den ersättningssökande som kan intyga förhållandena.

Flera arbetslöshetskassor svarade också att det var svårt att få in underlag i de ärenden där så kallade egenanställningsföretag var inblandade. En arbetslöshetskassa uttryckte att det var nästan omöjligt att få in det underlag som de behövde.

3.4.2 Egenanställningsföretag försvårar bedömningen

Ett egenanställningsföretag har F-skattsedel och fakturerar uppdragsgivare åt en uppdragstagares räkning mot viss provision. Det innebär att uppdragstagaren inte själv behöver ha F-skattsedel. Uppdragstagaren kallas för egenanställd och får lön från egenanställningsföretaget. Egenanställningsföretaget ska betala sociala avgifter, redovisa arbetsgivaravgifter, göra skatteavdrag och lämna kontrolluppgifter²⁴.

Flera arbetslöshetskassor uppgav i enkäten att det är problematiskt att handlägga ersättningssökande som anlitat egenanställningsföretag. En arbetslöshetskassa sa exempelvis att

”Bedömningen av anställningar hos egenanställningsföretag är också svår, då dessa anställningar ofta är en fasad för att dölja det egentliga förhållandet mellan uppdragsgivare och uppdragstagare. Det kan i dessa ärenden vara svårt att få in underlag som visar hur det egentligen ligger till.”

Flera arbetslöshetskassor svarade dessutom att det var svårt att avväga om en ersättningssökande ska bedömas vara självständig eller osjälvständig uppdragstagare. En arbetslöshetskassa svarade exempelvis att de befarade att rättspraxis kommer att bli mer tillåtande mot egenanställningsbolag, och att detta kommer att öka svårigheten i handläggningen ytterligare samt minska förutsägbarheten för de enskilda. Arbetslöshetskassan trodde också att nuvarande regelverk kommer att skapa olika behandling för den som startar egen verksamhet jämfört med den som använder en tredje part för sin verksamhet, trots att de i princip driver samma verksamhet.

²⁴ Skatteverket.se 2015-11-26

En annan arbetslöshetskassa svarade även att

”Egenanställningsbolagen tar på sig arbetsgivaransvar i olika omfattning vilket också gör det svårt att bedöma graden av självständighet för brukaren.”

3.4.3 *Underlag som pekar åt olika håll*

Flera arbetslöshetskassor uppgav att underlaget för att bedöma om en uppdragstagare ska anses vara självständig eller osjälvständig kan peka åt olika håll. En arbetslöshetskassa gav som exempel att ärendena var svåra att bedöma när det varken fanns tydliga kontrakt eller klara riktlinjer.

En annan arbetslöshetskassa menade även att det är stor variation på ärendena. Arbetslöshetskassan lyfte fram att de bedömningskriterier som framförallt anges i SO:s handläggarstöd inte alltid räcker. I ett och samma ärende kan den ersättningssökande uppfylla kriterier för att vara både osjälvständig och självständig uppdragstagare. Arbetslöshetskassan menade att det i slutändan handlar om en helhetsbedömning och att avgöra vad som väger tyngst.

Helhetsbedömningen kan vara en knepig vågskålsbedömning, som en annan arbetslöshetskassa uttryckte det, eftersom olika omständigheter kan peka åt olika håll och det kan vara svårt att väga samman i hur stor utsträckning olika omständigheter ska påverka bedömningen. Samma arbetslöshetskassa sa även att det var svårt att avgöra om en självständig uppdragstagare har avslutat sin egen verksamhet för gott.

En arbetslöshetskassa påtalade också att i och med att det var svårt att bedöma graden av självständighet, kan det leda till att det blir svårt att informera den ersättningssökande om vad som gäller, och det blir otydligt hur hans eller hennes uppdrag kan komma att påverka rätten till ersättning.

3.4.4 *Specifika branscher och yrkeskategorier – växla roller*

Inom vissa branscher och yrkeskategorier är uppdragstagarförhållanden mer vanliga än i andra. Att en sökande har växlat roll från egenföretagare till uppdragstagare eller vice versa gör bedömningen problematisk enligt arbetslöshetskassorna.

En arbetslöshetskassa uppgav att deras medlemmar endast sålde sin arbetskraft. De menade att material och redskap inte gav någon vägledning. Det var även vanligt att deras medlemmar också fick betalt med uppdragsersättning och hade A-skattsedel. Arbetslöshetskassan menade även att det inte fanns någon tydlig gräns mellan att vara anställd och att frilansa. Deras medlemmar vill gärna jobba och få in en fot överallt vilket gör att de har många uppdrags- och arbetsgivare. En annan synpunkt från kartläggningen var att en uppdragstagare med A-skatt relativt lätt kan upphöra och påbörja ett företagande, och dessutom göra det vid upprepade tillfällen. Arbetslöshetskassan hade då svårt att bedöma om medlemmen skulle anses vara företagare även mellan dessa perioder.

Det var även svårt med gränsdragningen för vissa yrkesgrupper som exempelvis konsulter, konstnärer och författare som drivit verksamhet som egen företagare,

upphört med verksamheten och därefter under arbetslöshet blivit uppdragstagare inom samma yrkesområde.

3.4.5 Rättspraxis spretar

Flera arbetslöshetskassor ansåg att rättspraxis spretar när det gäller uppdrag med liknande förutsättningar. Två arbetslöshetskassor nämner exempelvis att praxis spretar när den ersättningssökande använder ett så kallat egenanställningsbolag. Ibland väger domstolen in att den ersättningssökande har anlitat ett egenanställningsbolag och ibland bortser domstolen det från det. Det försvårar bedömningen för arbetslöshetskassan.

Vidare ansåg ett par arbetslöshetskassor att det finns för få vägledande domar. En arbetslöshetskassa sa att det var svårt att bedöma gränsfall utan vägledande domar att gå efter. Arbetslöshetskassan menade att

”Det saknas klara regler, eftersom det är bedömningsärenden finns risk för att det inte blir en enhetlig bedömning av samma typ av ärenden, inget ärende är det andra likt, nya företagsformer som egenanställningsföretag, det kan vara svårt att upptäcka när någon börjar med uppdrag som vi bedömer som självständiga men medlem uppfattar som vanliga anställningar, SO:s handläggarstöd ger inte tillräckligt stöd.”

3.4.6 Övriga svårigheter med handläggningen

Arbetslöshetskassorna nämnde även ett antal andra problem med handläggningen av uppdragstagare.

Till exempel ansåg vissa arbetslöshetskassor att det var otydligt enligt vilka regler normalarbetstid och dagsförtjänst ska beräknas. En arbetslöshetskassa menade att om den sökande ska ses som företagare blir prövningen av rätten till ersättning, arbetsvillkor och beräkning av dagpenning avgörande för den sökande. Dagsförtjänsten ska då grundas på den inkomst från verksamheten som framgår av senaste beslut om slutlig skatt etc. Om den sökande har bedrivit verksamhet och betalat F-skatt på den, tolkade arbetslöshetskassan reglerna som att det är den verksamheten som ska tas med i beräkning. Om det inte finns en F-skattsedel går det inte heller att särskilja den verksamheten från annan inkomst. I sådana fall beräknade arbetslöshetskassan inkomsten från ramtiden med hjälp av arbetsgivarintyg.

En annan arbetslöshetskassa menade även att

”det är svårt för medlemmarna att förutse om de kan få ersättning eller inte. Det är svårt att tillämpa regelverket för företagare på självständiga uppdragstagare - att det inte vidtas några åtgärder i form av uppdrag är okomplicerat, men hur visar en uppdragstagare att han eller hon skiljt sig från verksamheten.”

Andra arbetslöshetskassor lyfte att de såg svårigheter i följande fall:

- När ett uppdrag utökas i ringa omfattning under en tid med arbetslöshet om de tidigare bedömt att uppdraget inte påverkar rätten till arbetslöshetsersättning.

- När arbetslöshetskassan ska värdera om uppdraget är förenligt med 9 § ALF och var gränsen går för när en sökande kan anses vara förhindrad att stå till arbetsmarknadens förfogande.
- När ett uppdrags faktiska omfattning i tid ska fastställas. Uppdrag kan bedömas olika i ärenden med samma grundförutsättningar beroende på vilken sakfråga som prövas (till exempel om uppdragstid är tillgodoräkningsbart i ett arbetsvillkor eller om den sökande varit förhindrad att stå till förfogande).
- När arbetslöshetskassan inte har fullgoda handlingar blir det ett pågående ärende. Arbetslöshetskassan ställde sig frågande till hur länge de kan hålla inne med ersättning enligt § 66 ALF. Detsamma gäller vid misstänkta återkrav eftersom det då dessutom är arbetslöshetskassan som har bevisbördan.

Flera av arbetslöshetskassorna efterfrågade även ett förtydligande av regelverket när det gäller var gränsen mellan självständig och osjälvständig uppdragstagare ska dras. Bland annat sa en arbetslöshetskassa att eftersom det är svårt att bedöma graden av självständighet kan det leda till att det är svårt att informera den sökande om vad som gäller. Det blir då otydligt för den sökande hur hans eller hennes uppdrag kan komma att påverka rätten till ersättning.

En arbetslöshetskassa önskade även tydligare regler om användningen av egenanställningsbolag, åtminstone på föreskriftsnivå. En annan arbetslöshetskassa menade att det var viktigt att arbetslöshetskassorna hade branschkännedom, eftersom det i vissa branscher snarare är regel än undantag med uppdragstagare. Som exempel på detta nämnde de kulturarbetare, journalister, tolkar och frikyrkopastorer. Vidare ansåg de att risken är stor att lika fall inte bedöms lika, både mellan arbetslöshetskassorna och inom varje arbetslöshetskassa.

4 Slutdiskussion

Syftet med uppdraget har varit att ta reda på omfattningen av ärenden om självständiga eller osjälvständiga uppdragstagare hos arbetslöshetskassorna, samt arbetslöshetskassornas uppfattning om hanteringen av ärenden som gäller uppdragstagare. Detta för att IAF ska få en bild av hur arbetslöshetskassorna hanterar ärenden om uppdragstagare. Bedömningen om en uppdragstagare är självständig eller osjälvständig är avgörande för om denne betraktas som företagare eller anställd enligt arbetslöshetsförsäkringen.

Uppdragstagarbegreppet finns inte i arbetslöshetsförsäkringen

Det finns inte någon särskild reglering som gäller uppdragstagare eller någon definition av begreppet i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring (ALF). Arbetslöshetsförsäkringen omfattar både arbetstagare och företagare. Det väsentligaste kriteriet vid bedömningen av om en uppdragstagare ska definieras som företagare eller som arbetstagare är uppdragstagarens självständighet i förhållande till uppdragsgivaren och dennes verksamhet. I praxis anses den självständiga uppdragstagaren vanligtvis vara företagare och den osjälvständiga uppdragstagaren anses vara anställd²⁵.

Tidigare utredningar om uppdragstagarbegreppet

Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen har genom åren behandlats i olika utredningar, senast i den parlamentariska socialförsäkringsutredningen. Utredningens slutbetänkande *Mer trygghet och bättre försäkring 2015* avfärdade ett införande av schablonregler och menade att det var viktigt att ta hänsyn till de varierande omständigheterna kring uppdragstagare. Man ansåg i stället att oklarheter bör hanteras inom ramen för de förslag om ökad likformighet i arbetslöshetsförsäkringen som lades fram i samma utredning. Bland annat föreslog kommittén att en myndighet borde få utfärda allmänna råd eller lämna tolkningsbesked inom arbetslöshetsförsäkringen.

Omfattningen av uppdragstagarärenden

IAF:s kartläggning visade bland annat att arbetslöshetskassorna uppskattade antalet ärenden till omkring 2 400 ärenden år 2015. Åren därefter väntar sig arbetslöshetskassorna en ökning. De uppskattar att uppdragstagarärendena kommer att öka med nästan 50 procent fram till år 2019 jämfört med år 2015.

I dagsläget är det förhållandevis få uppdragstagarärenden hos arbetslöshetskassorna. Dessa ärenden väntas dock öka i omfattning de närmaste åren, vilket också ligger i linje med den pågående förändringen på arbetsmarknaden där egenanställningarna och företagandet sannolikt fortsätter att öka. Även om antalet ärenden ökar i den omfattning som arbetslöshetskassorna tror, kommer andelen uppdragstagarärenden 2019 vara relativt litet i förhållande

²⁵ IAF:s regelsamling försäkringsbestämmelser avsnitt 8 under övrigt

till annat arbete på arbetslöshetskassorna. Oavsett hur många ärenden arbetslöshetskassorna har är det dock viktigt att de behandlas lika.

Arbetsmarknad i förändring

Arbetsmarknaden i Sverige är under förändring. Företagandet i Sverige ligger på en låg nivå jämfört med andra länder. I Sverige driver en av tio eget företag, många av dem i kombination med en anställning²⁶. Det är en pågående förändring av arbetsmarknaden som helhet där en ökad grad av egenanställningar ser ut att vara en av flera bestående förändringar. Den ökning av andra anställningsformer som uppstår ställer högre krav på hur arbetslöshetskassorna bedömer och hanterar de ärenden där enskilda har en situation där det inte klart framgår om de ska bedömas som arbetstagare eller företagare. Flera utredningar har visat vikten av ett väl fungerande regelverk för socialförsäkringsrelaterade frågor och företagande.

Den pågående utvecklingen på arbetsmarknaden kommer sannolikt att driva fram olika lösningar när det gäller både anställningar och företagande. Behovet av likabehandling och utmaningen att tillämpa de regler som finns ökar eftersom den traditionella heltidsanställningen som norm för arbetslöshetsförsäkringen skapar bristande förutsägbarhet för andra anställningsformer. Med tanke på att 4 av 5 nya jobb kommer att skapas inom små företag²⁷, i många fall enmansföretag eller växande småföretag, är detta särskilt viktigt. Anställningsformer som egenanställning, deltidsarbete eller arbete utförda av kombinatorer kan spela en roll när det gäller tillväxt. Sammantaget gör dessa förändringar att de komplicerade bedömningarna i uppdragstagarärenden hos arbetslöshetskassorna blir vanligare.

Svårigheter i handläggningen

Samtliga arbetslöshetskassor uppgav att de hade någon form av rutin vid handläggning av uppdragstagarärenden bland annat för att få bättre beslutsunderlag. IAF noterar att de flesta arbetslöshetskassorna ändå har svårigheter vid handläggningen av uppdragstagarärenden.

Den främsta svårigheten i handläggningen av uppdragstagarärenden är framför allt bedömningen om den sökande ska anses vara självständig eller osjälvständig uppdragstagare. Uppdragstagaren ska definieras som antingen företagare eller som arbetstagare vilket innebär att reglerna för den ena eller den andra gruppen ska tillämpas på varje enskild sökande vilket kan få avgörande betydelse för rätten till ersättning vid arbetslöshet. Det finns till exempel en risk att vissa arbetslöshetskassor tillerkänner arbetslöshetsersättning och andra inte beviljar ersättning. Finns det dessutom inte tillräckligt bra underlag för att bedöma graden av självständighet leder detta till att det blir otydligt för den sökande vad

²⁶ www.ekonomifakta.se 2016-02-03

²⁷ www.foretagarna.se 2016-02-03

som gäller och förutsägbarheten minskar. Svårigheten att kunna tolka hur arbetslöshetsförsäkringen fungerar för den enskilde skapar en osäkerhet och bidrar till att det är svårt att bryta sin arbetslöshet genom antingen egenanställning eller eget företagande.

IAF kan utifrån enkätsvaren konstatera att flera av arbetslöshetskassorna lyfter ett behov av förtydligande av reglerna kring hur man bedömer graden av självständighet gentemot uppdragsgivaren.

Avslutande kommentar

I relation till andra ärenden visar kartläggningen att antalet uppdragstagarärenden är relativt få hos arbetslöshetskassorna, dock sker en ökning de närmaste åren. Omfattningen i dagsläget motiverar i sig inte något förtydligande av regelverket.

Som IAF inledningsvis konstaterat krävs en kvalificerad juridisk bedömning av om en uppdragstagare ska betraktas som arbetstagare eller företagare. IAF instämmer med den parlamentariska socialförsäkringsutredningens uppfattning om att schablonregler inte ska införas eftersom varje ärende är unikt och det krävs en noggrann bedömning av varje omständighet i ärendet. IAF anser med anledning av detta att det i dagsläget inte är möjligt att genom lagstiftning eller förtydligande av riktlinjer undanröja de kvalificerade helhetsbedömningar som arbetslöshetskassorna måste göra i varje enskilt fall.

5 Källor

Författningar

Lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring (ALF)

Rättsfall

Förvaltningsöverdomstolens dom FÖD 1983:18 från den 29 mars 1983

Kammarrätten i Stockholms dom från den 27 december 2005 i mål 5816-04

Kammarrätten i Jönköpings dom den 8 juni 2005 i mål nr 3020-04

Kammarrätten i Stockholms dom den 9 januari 2007 i mål nr 3944-05

Kammarrätten i Göteborgs dom den 11 maj 2010 i mån nr 3059-09

Kammarrätten i Stockholms dom den 12 december 2012 i mål nr 3157-11

Kammarrätten i Stockholms dom den 6 februari 2015 i mål nr 3054-14

Förvaltningsrätten i Stockholms dom från den 3 juni 2014 i mål nr 25228-13

Förvaltningsrätten i Stockholms dom från den 3 juni 2014 i mål nr 31305-13

Offentligt tryck

AU 2009/10:13

Prop.1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring

SOU 1996/150 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring

SOU 2008/89 Utredningen om trygghetssystemen för företagare

SOU 2011:52 Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen

SOU 2015:21 Mer trygghet och bättre försäkring

Dir. 2012:90 Tilläggsdirektiv till Kommittén om hållbara försäkringar vid sjukdom och arbetslöshet

Övrigt

IAF:s regelsamling försäkringsbestämmelser avsnitt 8 under övrigt

www.ekonomifakta.se 2016-02-03

www.foretagarna.se 2016-02-03

www.skatteverket.se 2015-11-26

6 Bilaga

Enkät om arbetslöshetskassornas hantering av uppdragstagare

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) genomför en enkät om arbetslöshetskassornas hantering av uppdragstagare. Syftet med enkäten är att IAF behöver förbättra kunskapen om hur många ärenden om uppdragstagare som handläggs av arbetslöshetskassorna samt hur arbetslöshetskassorna ser på handläggningen av uppdragstagare.

Med uppdragstagare avser IAF de personer som utför uppdrag för annan och anses som självständig (företagare) eller osjälvständig (anställd). Mer om detta finns i IAF:s regelsamling (avsnitt 8, företagare, övrigt).

Enkäten består av fem frågor och riktar sig till samtliga arbetslöshetskassor.

Välj endast ett svarsalternativ om inte något annat anges.

Det går att spara enkäten för att fortsätta senare. För att sedan fortsätta svara på enkäten, öppnar du den igen via den länk som finns med i e-postmeddelandet. När du har besvarat enkäten sänder du dina svar till IAF genom att klicka på Skicka-knappen. När du klickat på Skicka-knappen får du möjlighet att ladda ner enkäten som en pdf-fil med dina svar.

Omfattning

1. Uppskatta antalet ärenden under hela 2015 där arbetslöshetskassan tagit ställning till om en sökande ska vara självständig eller osjälvständig uppdragstagare

Uppskattat antal
2015

2. Gör en prognos för antal ärenden per år enligt fråga 1 för:

Uppskattat antal
2016
2017
2018
2019

Arbetslöshetskassornas hantering

3. Följer arbetslöshetskassan någon rutin för handläggningen av uppdragstagare? Flera svarsalternativ är möjliga

IAF:s regelsamling
SO:s rekommendationer
Egen rutin
Nej
Annat

Annat, ange vad:

4. Vad anser ni om handläggningen av självständiga respektive osjälvständiga uppdragstagare?

Den är svår

Den är inte svår

4 a). Vilka svårigheter ser ni i handläggningen av uppdragstagare?

Övrigt

5. Bifoga rutin för handläggning av uppdragstagare